

۲۰۲۱/۰۱/۰۱

ف. هیرمند

نکات توضیحی در باره حق آزادی بیان

در کنار مقالات آزادنگر و دارای وسعت نظر جنابان هر یک عبدالقیوم میرزاده و محمد نعیم بارز پیرامون "حق بنیادی آزادی بیان"، این قلم نکاتی را به صورت توضیحی علاوه می نماید.

اعلامیه جهانی حقوق بشر منتشره ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ در ماده ۱۹ خود از این حق چنین یاد کرده است: « هر کس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن، بدون ملاحظات سرحد آزاد باشد. »

سند مذکور که صرف حیثیت اعلامیه را داشته، حایز اعتبار ارزشی بوده است، به این مفهوم که دولی که آنرا امضاء و تصدیق نموده اند، مندرجات آنرا تنها به حیث یک سند دارای محتوای ارزشی می شناخته اند و در رعایت آن مختار بوده اند، به عبارت دیگر رعایت اعلامیه جهانی حقوق بشر الزامیت نداشته و هر کشور در تطبیق و رعایت آن مکلف نبوده اند. تا آنکه مندرجات اعلامیه متذکره در محتوی و مفاد کنوانسیون های بین المللی یا معاهدات به صورت مشرح، ماده وار و قاعده مند درج گردید و کشور های ملحق شده به آن کنوانسیون ها بعد از امضاء و تعهد، به رعایت آن ملزم و خویش را مکلف ساختند؛ یعنی دولت ها و جوامع در برابر آنچه در کنوانسیون ها درج و تعهد شده است، به همان مفاهیم و تعبیر و تاویل آن پابند می شوند و نه در مفاهیم عام خود اعلامیه.

از اولین های چنین کنوانسیون ها یا میثاق های حقوق بشری، "کنوانسیون اروپائی حقوق بشر و آزادی های اساسی" مصوب سال ۱۹۵۳ م می باشد، در این میثاق در ماده دهم آن "آزادی بیان" به این صورت درج و تعهد گردیده است: « ۱ - هر کس حق آزادی بیان دارد، این حق شامل آزادی دارا بودن نظریات و دریافت ها و اشاعه اطلاعات و اندیشه ها، بدون مداخله مراجع دولتی و قطع نظر از سرحدات است، این ماده مانع از آن نخواهد بود که دولت ها، مؤسسات صوتی، تلویزیونی و سینمایی را مکلف به اجازه نامه بنمایند.

۲ - اعمال این آزادی ها به لحاظ اینکه مستلزم تکالیف و مسؤولیت های است، ممکن است تحت تشریفات، شرایط، تصمیمات یا مجازات های قرار گیرد که به موجب قانون نافذ شده است و در جامعه دموکراتیک به لحاظ مصالح امنیت ملی، تمامیت ارضی یا سلامت عمومی، حفظ نظم و پیشگیری از جرایم، حمایت از بهداشت یا اخلاقیات، حمایت از حیثیت یا حقوق دیگران، جلوگیری از افشای اطلاعاتی که به طور محرمانه دریافت شده، یا حفظ اقتدار و بیطرفی قوه قضائیه لازم است.»

به این صورت حدود و ثغور آزادی بیان در نظام حقوق بشری اروپایی معین و مشخص گردیده است، گرچه در عمل رعایت این موارد کمی ملائمت‌تر به نظر میرسد ولی در صورت بروز رویداد های جنجال برانگیز این موارد جداً مورد بازخواست قرار می‌گیرد.

کنوانسیون یا میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ م که افغانستان به آن ملحق گردیده و مکلف به رعایت آن می باشد، در ماده ۱۹ خود در باره "آزادی بیان" چنین مشعر است:

« ۱- هیچ کس را نمی توان به دلیل عقایدش مورد مزاحمت و مؤاخذه قرار داد.

۲- هر کس حق آزادی بیان دارد این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار، از هر قبیل، بی توجه به سرحدات، خواه شفاهاً یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگری به انتخاب خود باشد.

۳- اعمال حقوق مذکور در بند ۲ این ماده مستلزم حقوق و مسؤولیت های خاص است و لذا ممکن است تابع محدودیت های معینی گردد که در قانون تصریح شده و برای امور ذیل ضرورت داشته باشد:

الف - احترام حقوق و حیثیت دیگران

ب - حفظ امنیت ملی، عمومی یا سلامت و اخلاق عمومی.»

به دنبال این ماده میثاق مذکور ماده ۲۰ آن اعلام میدارد که: « ۱- هرگونه تبلیغ برای جنگ به موجب قانون ممنوع است

۲- هرگونه دعوت (ترغیب) به کینه (تفرق) ملی یا نژادی یا مذهبی که محرک تبعیض یا اعمال زور باشد به موجب

قانون ممنوع است.»

همچنان در "کنوانسیون امریکایی حقوق بشر" مصوب ۱۹۶۹ گسٹاریکا، لازم الاجرا از ۱۹۷۸، در ماده ۱۳ پیرامون حق آزادی بیان و استفاده از آن مواردی را اعلام نموده است که نکات مهم آن چنین است: « ۱- هر کس حق آزادی فکر و بیان دارد این حق شامل آزادی تفحص، تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل صرف نظر از مرز ها شفاهاً، به صورت نوشته، چاپ، به صورت هنری یا به هر وسیله دیگری به انتخاب خود شخص است.

۲- اعمال حقوق مندرج بند قبلی از قبل سانسور نخواهد شد اما مستلزم تحمیل بعدی مسؤولیت است که در قانون برای تضمین امور زیر تصریح شده است:

الف - احترام به حقوق و حیثیت دیگران

ب - حمایت از امنیت ملی، نظم عمومی یا صحت یا اخلاق عمومی

۳- حق بیان از شیوه ها... از ارتباطات و پخش افکار و عقاید محدود نخواهد شد.

۴- قطع نظر از مندرجات بند ۲ نمایشات و تفریحات عمومی... جهت حفظ مصالح اخلاقی کودکان و نو جوانان از قبل سانسور می شوند.

۵- هر گونه تبلیغات برای جنگ و هر گونه تحریک کینه ملی، نژادی یا مذهبی که محرک تجاوز غیر قانونی یا هر عمل مشابه غیر قانونی دیگری علیه شخص یا گروهی از اشخاص به هر دلیل از جمله نژاد، رنگ، مذهب، زبان یا منشأ ملی باشد، بر اساس قانون قابل مجازات تلقی خواهد شد.»

این بود متن ماده ۱۳ کنوانسیون امریکایی حقوق بشر که در بالا ذکر شد.

همچنان در " منشور افریقایی حقوق بشر و ملت ها" که در سال ۱۹۸۱ در نایروبی کنیا به تصویب رسیده است، در ماده نهم خود به طور بسیار مختصر و مجمل از حق آزادی بیان به ترتیب آتی تصریح کرده است: « ۱- هر فرد حق دریافت اطلاعات را خواهد داشت.

۲ - هر فرد حق ابراز و انتشار عقاید خویش را مطابق قانون خواهد داشت.»

به این ترتیب با در نظر داشت متن میثاق اروپایی حقوق بشر، میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق امریکایی حقوق بشر و منشور افریقایی حقوق بشر و ملت ها، دیده می شود که "آزادی بیان" قابل اعمال و تعهد شده در کنوانسیون های حقوق بشری تمام دنیا، میدان بدون حدود ثغور نیست و نیز چنان نیست که این حق بنیادی گستره لامحدود داشته باشد و با کاربرد غیر معیاری آن حقوق بنیادی افراد و یا گروه افراد (جامعه و گروه های متنوع اجتماعی) دیگر مصدوم گردد. اگر به عناصر مشترک این همه کنوانسیون ها در مورد حدود آزادی بیان نگاه کنیم عناصر آتی تقریباً میان تمام آنها مشترک است، عناصری که حین اجرای حق آزادی بیان باید حتماً به آنها توجه داشت:

- ممانعت از تعرض به حقوق و توهین به حیثیت و کرامت افراد انسانی
 - ممانعت از تبلیغ علیه امنیت و نظم عمومی، امور ملی، صحت و اخلاق عمومی.
 - ممانعت از تبلیغ برای جنگ، تبلیغ برای نفرت - به هر تنوع و فرقی که اتکا داده شده باشد - ممانعت از تبلیغ برای تبعیض بر اساس رنگ، نژاد، مذهب، زبان منشأ ملی و...
 - در تقریباً تمام کنوانسیون های نامبرده - بخصوص منشور حقوق بشری افریقایی و ملت ها، به قدرت عامه (دولت ها) اختیار داده شده است که بنابر روحیه جامعه و نیاز آن و نیاز دولت ها در محدوده همان عناصر مندرج در کنوانسیون ها ممانعت های را که ضرورت خواهد بود در "قوانین" خویش درج نمایند. تقریباً در تمام میثاق های نامبرده در اخیر آن صراحت داده شده است که قوانین موضوعه شان مناقض حقوق بنیادی شهروندان نمی تواند وضع گردد.
- البته نوع تعقیب و بررسی تخلفات ناشی از نقض آزادی بیان و کاربرد غیر قانونی آن در میثاق های فوق کمی متفاوت دیده می شود، در نظام اروپایی و میثاق حقوق مدنی و سیاسی نشرات و اشاعه مواد نشراتی خلاف اصول حق آزادی بیان تقریباً از اول قابل نشر نخواهد بود، در صورتی که یک مطلب نشراتی خلاف حق آزادی بیان معیاری باشد، نباید به نشر گذاشته شود.

در حالی که در نظام حقوق بشری امریکایی غالباً قبل از نشر مورد سانسور قرار نمی گیرد، اما اگر بعد از نشر خلاف آزادی بیان معیاری تشخیص گردد، سانسور و مسؤول یا مسؤولین آن مورد بازپرس قرار میگیرد، اما در تمام نظام های فوق همینکه اشاعه مطلبی مغایر آزادی بیان معیاری قرار گرفت، نشر آن یا متوقف می شود و یا از نشر آن جلوگیری صورت میگیرد، می گویند نظام حقوق بشر امریکایی افراد را می گذارد که مرتکب تخلف گردند بعد آنها را به محاکمه می کشاند.

اما در عمل مراجع تعقیب سعی می نمایند دامنه استفاده از آزادی بیان را گسترده نگه دارند، ولی در مورد حیثیت و کرامت افراد انسانی، تبلیغ نفرت، تبلیغ جنگ و خشونت، تروریسم، نشرات خلاف صحت روانی و اخلاقی کودکان و نوجوانان سخت جدی رسیدگی می نمایند.

در نهایت مطالب نشراتی حاوی تعرض به حقوق، شخصیت، حیثیت و کرامت اشخاص، امور مربوط به امنیت ملی، تبلیغ و ترغیب برای جنگ، کینه و تنفر زبانی، نژادی، قومی، مذهبی، نشر مواد خلاف اخلاق عمومی، نشر مواد اسرار محرمانه دولتی، تبلیغ بر ضد تمامیت ارضی عرصه های اند که ممکن نیست زیر نام استفاده از "آزادی بیان" در این حوزه ها نشرات و تبلیغ به عمل آید.

در این اواخر رئیس جمهور ترکیه "رجب طیب اردوغان" بنابر تمایلات خاص اسلام سیاسی اش از الحاق آن دولت به کنوانسیون اروپایی حقوق بشر خارج گردید و بناءً در آن کشور آزادی بیان در سایه تمایلات فعلی دولت، نمی تواند آزادانه نفس بکشد.

پایان

[برای مطالب دیگر ف.هیر مند، بالای عکس کلیک کنید](#)

